

EDITORIAL

Democrația maselor și presa de informare: gânduri incomode asupra unei imposturi

(The democracy of the masses and the informing press:
uncomfortable thoughts on an imposture)

Claude KARNOUOH

„Raportarea jurnaliștilor la adevăr este aceeași
cu cea a ghicitoareii asupra metafizicii”.

Karl Kraus în Sprüche und Widersprüche, Suhrkamp, 1986

Trebuie, mai întâi, să scăpăm de o iluzie care poate friza falsul istoric. Democrațiile moderne electivă nu sunt, în niciun fel, rezultatul democrației (*demos-Krator*) ateniene. În ciuda acestei afirmații repetate de sute de ori, conceptul de democrație ateniană este un conglomerat semantic ce uită esențialul, ceea ce a caracterizat-o: pe de o parte, și nu ultima dintre calitățile sale, a fost exercitarea puterii politice într-o societate de cunoaștere reciprocă, într-o comunitate relativ mică, compusă din cetățeni înarmați, iar pe de altă parte, din cauza sclaviei, a fost o societate în care cetățenii, chiar fără ranguri și averi fiind, au fost absolviți de grija muncii productive, fapt care a făcut din economie o afacere emi-

namente privată și domestică¹. Cetățenii din Atena din toate categoriile sociale aveau posibilitatea de a exercita o putere electivă și de control asupra autorităților politice pe care le alegeau cu condiția ca aceia care le reprezentau să nu fie nici sclavi, nici metiși. *Mutatis mutandis*, acest stat eminent politic al lui *socius* este cel care a făcut din Atena modelul democrației antice. Dacă acum ar trebui să găsim originile democrațiilor noastre electivă, ar fi mult mai bine dacă ne-am îndrepta asupra târgurilor medievale și asupra sistemului lor electoral cenzitar. Dar și aici este vorba despre o genealogie foarte părtinitoare, ce constă în faptul că cetățenia în aceste orașe, având calitatea de „burgheze”, implica un

statut de artizan, vânzător, comerciant sau bancher, membru al unei corporații, în timp ce alții, fie că este vorba de fermieri sau de ceea ce vechiul cuvânt francez derivat din latină îi numea ca fiind „proletari”, „cei mai nevoiași” (așa cum îi numea și Rousseau în *Contractul social*), nu participau la vot. Astfel, „cetățeanul” era cel pe care germanul încă îl confundă cu burghezul, într-un singur substantiv, *Bürger*, care a existat, de asemenea, și în franceza veche până în zori secolului al XVIII-lea când a desemnat cetățenii cu drepturi depline dintr-un oraș devenit independent (cu propria sa lege, *autonomos*), separat de puterea feudală, regală sau baronială.

Cu toate acestea, deja parțial experimentată în timpul Revoluției Franceze, o nouă formă de democrație, democrația maselor, a început să se dezvolte, în Franța luându-i un secol și jumătate să se impună, după decizia de a permite femeilor dreptul la vot în 1945, printr-o ordonanță provizorie a guvernului Republicii condus de către generalul de Gaulle. Această democrație a maselor nu este democrația cenșitară a Marii Britanii, dragă tuturor liberalilor, nici democrația etatistă a lui Tocqueville (urâtă de Dickens!) – de fapt, cea a albilor într-o lume sclavagistă. Această democrație politică a maselor a început pentru puțin timp în Franța, în timpul Revoluției², Consulatului și Imperiului, apoi a dispărut în momentul Restaurării, pentru a renaște în 1848, odată cu lovitura de stat a micului Napoleon (*Dixit* Hugo!). În

Franța, această democrație și-a finalizat formarea în timpul celei de-a treia Republici, fără a fi universală, din moment ce femeile erau excluse; în Imperiul german aceasta a început cu compromisul istoric dintre Bismarck și democrația socială, iar în SUA aceasta nu va fi completă decât prin Legea privind drepturile de vot (*Voting Rights Act*) din 1965, care a oferit dreptul de vot tuturor oamenilor de culoare, tuturor minorităților (latine, asiatice, caraibeene) și nu în ultimul rând nativilor americani.

Astfel, modernitatea politică, ca o practică ce se poate situa din punct de vedere istoric ca având debutul odată cu Revoluția americană și cu Revoluția Franceză, a plasat în avanscena politică un subiect cu siguranță parțial pregătit, dar care, la acel moment, își lua adevăratul elan pentru a se desfășura în întregime la mijlocul secolului XX. Acest nou subiect al istoriei nu este altul decât cetățeanul democrației maselor, fie că este vorba de cel al democrației capitaliste sau de cel din democrația populară sau comunistă (care nu a abolit votul universal, așa cum trebuie, din nou, reamintit; chiar dacă a fost doar formal, a fost; și de ce totuși acesta a fost așa? de ce această necesitate?), acesta din urmă nefiind decât un subprodus al primului.

O problemă majoră a apărut imediat, în momentul în care clasele conducătoare ale statului modern au recunoscut demnitatea politică a cetățenilor, din ce în ce mai numeroși, și a informației politice. Atât timp cât democrația liberală cenșitară a fost

un joc de putere între parteneri aparținând aceleiași lumi socio-culturale și economice, putem spune că informația sub forma unei prese de opinie a oferit cititorilor interpretările și comentariile privind evenimente cunoscute tuturor. De cealaltă parte, democrația maselor cu siguranță presupunea ca cetățenii să fie egali în fața legii, dar cu siguranță mai puțin egali sau identici în fața problemele electorale ale politicii, din cauza unui statut economic foarte diferit. Ce puncte comune erau între un mare burghez, așa cum îl descria Marcel Proust în seria *În căutarea timpului pierdut*, proletarii pe care Zola îi pune în scenă în *Gervaise* sau țărani din adâncurile Britaniei de care Balzac vorbea în *Beatrice*? Voința generală ca Republică Franceză? Aceasta era adevărată în discursul teoretic al cursurilor de filosofie politică de la universitate, dar cum se putea manifesta acest lucru în praxisul realității de zi cu zi? Cu siguranță, ca vagă amintire a unui revoluționar bun comun care s-a degradat complet în secolul al XIX-lea, când burghezia a abandonat națiunea pentru obținerea doar a profitului („Îmbogățiți-vă” al lui Guizot!), adică pentru dominarea sferei economice. Prin urmare, revoluțiile nu îmbrățișează decât proletariatul și franjurile cele mai modeste ale meșteșugarilor.

La englezi avem de-a face cu o societate în care democrația se „juca” doar în cadrul clasei conducătoare, a aristocrației, marilor burghezi și afaceriști, din care o mare parte dintre meseriași și întregul proletariat erau

excluși, trăind într-o mizerie care valora cât ceea ce mai târziu se va numi Lumea a treia, un fel de versiune vestică a Gulagului! Dacă ne uităm spre Statelle Unite ale Americii, bunul comun de la Revoluție este controlat de o oligarhie feroce³, care previne prin mijloace militare și polițienești orice contestare a puterii sale – o vânzare, uneori într-o manieră mizerabilă⁴, a cuceririi Vestului în speranța unei lumi mai bune unor săraci emigranți și folosirea propriei armate pentru exterminarea indienilor pentru a-i fugări de pe propriile pământuri pentru a fi înlocuiți de marile exploatații capitaliste. În toate aceste cazuri, acceptarea votului universal de către clasele dominante a fost, fără îndoială, o realizare adesea obținută după lupte sângeroase care aduceau pentru aceste clase o nouă problemă: cum să controleze ceea ce mai târziu va fi numită opinia publică. De fapt, întrucât jocul unui sufragiu cenșitar sau cvasi-cenșitar a dispărut în favoarea unui joc electoral ce cuprindea întreaga populație, indiferent de clasa socio-economică, de grupul socio-profesional sau religios, clasa conducătoare (*the Ruling class*) se găsea confruntată cu controlul opiniei maselor în diversitatea lor. Astfel, democrația modernă sau democrație maselor folosește mijloace nedemocratice de control al opiniilor, și acest lucru chiar de la început, urmând ca apoi, treptat, să-și rafineze acțiunile pe măsură ce mijloacele tehnologice oferă noi posibilități inedite. În țările totalitare aceasta poartă numele

simplic și peiorativ de „propagandă”, dar cum funcționează exact în democrația occidentală a maselor, prin avansarea pe scena politică în calitate de chintesență a democrației? Aceasta este ceea ce voi încerca din nou să reconstitui.

Modul în care funcționează informarea maselor

Să începem prin a ne uita pur și simplu în jur și prin a observa cum și pe ce subiecte, oricare ar fi acestea, informațiile sunt prezentate ochilor și urechilor noastre. Să încercăm, pe cât posibil, să renunțăm la prejudecățile noastre și să ne concentrăm asupra fenomenului așa cum ni se oferă el: fenomenul înainte de orice altceva, subînțeles, fenomenul înainte de concept, înaintea reconstruirii oricărei obiectivități/subiectivități dată ca o teorie în cuvintele unei limbi ce se pretinde ca fiind științific nevinovată, pornind de la o neutralitate axiologică.

Hic et nunc pe care astăzi noi îl vedem din momentul în care întoarcem butonul de la televizorul nostru, sau mai bine atunci când luăm în mână micul emițător de unde scurte unde câteva zeci de mici butoane dau viață unui ecran verde-albăstrui unde sutele de canale ne oferă sute de mii de imagini colorate acompaniate de milioane de cuvinte, de milioane de fraze enunțate în zeci de limbi; canale locale, canale naționale, canale prin satelit, canale alternative, antene parabolice, cabluri, calculatoare, smartphone-uri: suntem

prinși într-o rețea internațională de imagini, sunete, cuvinte, ca muștele prinse într-o pânză de păianjen. Acest lucru mi se pare că este starea noastră comună, Est și Vest, Sud și Nord deopotrivă. Nu mai sunt ziarele sau revistele săptămânale cele care conțeau acum, în fiecare oră din zi și din noapte, fiindcă primim acasă toate informațiile din lume prin intermediul televiziunii și pe site-urile rețelor sociale oficiale și alternative.

Or, câteva exemple celebre printre alte mii cheamă la reflectarea asupra relației dintre această multiplicare inedită a imaginilor și cunoașterea evenimentelor din întreaga lume. În scopul de a reflecta asupra noțiunii de „democrație a maselor” în fața testului informațiilor la nivel mondial, trebuie să ne amintim, de exemplu, de impostura Cimitirului din Timișoara și, în același timp, de ceea ce acesta ascundea realității: lovitura de stat din București, prin Timișoara, și în același timp intervenția sângeroasă a Statelor Unite în Panama. Trebuie să ne amintim de micul flacon ținut în mâini de Secretarul de Stat al SUA, Colin Powell, și fluturat în fața reprezentanților Adunării Generale a ONU, care a „dovedit” prezența armelor de distrugere în masă în Irak. Un pretext splendid care a permis justificarea în ochii oamenilor din Vest uimiți sau indiferenți a Războiului din Golf cu celebrul efect *CNN*. Trebuie să ne amintim de intervenția căștilor albastre în Somalia, avându-l în frunte pe bunul medic Kouchner filmat pe plajă în timp ce purta pe

umeri un sac de orez. Trebuie să ne amintim aberațiile raportate de marii informatori de presă cu privire la războiul zapatist, despre masacrelor din Bosnia, minciunile despre bombardamentele „chirurgicale” asupra Serbiei sau despre intențiile democratice ale ucigașilor DEASH atunci când tăiau capetele prizonierilor. Am văzut astfel multiplicarea infinită a acelorași scene din care de multe ori nu am înțeles nimic, până când alte imagini le alungă, pentru a fi, la rândul lor, vâdate *ad infinitum* și *ad nauseam* în cercul infernal de o actualitate multiplă, care devine în cele din urmă pur și simplu un nonsens. Pentru informarea democratică a maselor, lumea nu este prezentată decât sub forma unor serii de texte și imagini fragmentate, fără relație unele cu altele, cu excepția emoțiilor momentane pe care le trezesc. Foarte des, ceva timp după un eveniment, aflăm că acestea sau acele informații ilustrate prin mii de imagini „reale” nu au fost adevărate, că lucrurile s-au desfășurat foarte diferit, că *show-ul* la care ne-au invitat jurnaliștii a fost doar o montare sinistă și că acești „buni și curajoși băieți și fete”, de obicei atât de vigilenți, atât de pretențioși asupra vocabularului politic corect, au fost de fapt orchestrați de către presupușii manipulatori sinistri sau de către politicienii mincinoși. Cu altă ocazie, mai târziu, aceiași zia-riști, sau frații lor, au recunoscut că imaginile războiului din Golf n-au fost decât povești pregătite în studiouri de către serviciile de pro-

pagandă ale armatei americane, cum ar fi nou născuții răpiți din incubatoare din maternitățile din Kuwait de către trupele lui Saddam Hussein. De asemenea, am aflat că imaginile masacrelor din Siria, manevrate eronat de forțele oficiale și diseminate ca dovezi în întreaga lume, au fost doar scene filmate într-un studio din Qatar. Pe scurt, aceste informații ne somează, fără dezbateri, să răspundem cu elan sentimental și cu afectări, cu bufeuri de milă și uneori prin înclinații estetice în acest domeniu al activității umane care, prin excelență, nu este sau nu ar trebui să fie nici sentimental și nici estetic: politica. Așa cum suntem, oameni obișnuiți sau intelectuali, proletari sau comercianți, agenți simpli, angajați sau cadre, toți suntem martorii care consimt deturnarea de la politica în care criteriile alegerilor oferite înțelegerii noastre se bazează pe categoriile raționale ale înțelegerii și argumentării spre cea orientată: pe moralism sau moralitatea și nu pe morală (vocația etică a acestui punct de vedere asupra Statului sau asupra Cetății în opinia lui Platon și Aristotel nu este altceva decât un vis vechi și șters); pe componenta estetică, întrucât politicienii prin acțiunile lor ar trebui să apară în hainele de scenă care îndeplinesc criteriile modei; *last but not least*, informația nu trebuie niciodată să uite valoarea sa de schimb, faptul că prin proiectarea publicității la ore de maximă audiență trebuie să garanteze în același timp cifre maxime de vizionare, astfel încât valoarea adău-

gată a capitalului investit în afacerea informativă să fie, de asemenea, un beneficiu de partea stimulilor ideologici cei mai simpli și mai simpliști.

Politica așa cum este prezentată telespectatorilor, ca o gestiune contabilă, este în mod constant ruptă de natura sa conflictuală (*polemos*) sau, pentru a relua opoziția evidențiată de Carl Schmitt, de raportul de la prieten la inamic și vice-versa. Politica oferită nu mai reprezintă conflicte de interese între state sau între grupuri de persoane cu diferite interese care se ciocnesc, căci ciocnirea sentimentelor bune și rele, a unor capete de stat bune sau rele ascunde groaznică realitate a conflictelor politice și economice pentru cucerirea de noi piețe și, prin urmare, pentru impunerea puterii care să îi protejeze pe câștigători. Ceea ce astăzi se auto-desemnează ca fiind „a patra putere”, mass-media, nu este, în cele din urmă, decât puterea marilor trusturi economice care le dețin și, din cauza acestei proprietăți, au puterea de a informa, de a nu informa, de a dezinforma, de a juca de la diluarea informațiilor la suprainsormare. De asemenea, ar fi naiv (ca să nu spun prostesc) să credem că, prin informațiile pe care le deversează în spațiile public și privat aceste puteri nu își apără în mod exclusiv propriile interese. Când îi aud că spun că acesta sau cealaltă opinie ar fi cea a societății civile, îmi iau perna pentru a-mi acoperi ambele urechi.

Politicianul democrației maseilor

Acum să ne uităm la figura omului politic al democrației maseilor. În timpul turneelor organizate cu ocazia unor alegeri, telespectatorii sunt invitați să asiste la dezbaterile televizate, care seamănă mai mult cu *show-business*-uri unde, în esență, contează calitățile punerii în scenă, punerea în valoare a personajelor, coafura și costumele, culoarea cravatei, lungimea fusteii și broderia corsetului și pregătirea atentă a intervențiilor de mii de ori repetate, stilul decorațiunilor etc. Ni se oferă un spectacol care deține toate componentele dacă nu ale unui simulacru teatral măcar ale celui de operetă. În centru, politicianul pare să acționeze ca actor principal sau secundar în funcție de relația de putere care se dezvoltă între el și jurnaliști. Deci, politica se rezumă la o dezbatere de suprafață între politicieni și jurnaliști unde a nu spune esențialul este întotdeauna respectat, o dezbatere în care cetățenii sunt excluși deoarece nu știu ceea ce se află sub cărți, informațiile reale cu privire la conflictele de putere reale și interesele financiare necinstite pe care le apără politicienii și jurnaliștii lor acoliți. În această reprezentare, politicianul (de stânga și de dreapta) își propune să ofere printr-o imagine bine netezită reprezentarea estetizată și igienizată a unei politici de management, adică ceva ce întotdeauna face referință la alte scopuri decât cele ale politicii în sine. Politica este prezentată ca un

soi de comentariu social în general, modurile și capriciile sală semănând tot mai mult a prezentări de staruri și a competiții sportive. Politicianul este astfel implicat într-un spațiu estetic unde imaginile propriului sine sunt conforme cu spiritul societății spectacolului unui capitalism integrat (pentru a folosi expresia profetică a lui Guy Debord). Omul produce pretexte și simulacre care caracterizează de multă vreme politicul drept spectacol grotesc al politicii. Prin urmare, în ciuda discursurilor nostalgice și a jocurilor academice, moștenirea greacă a politicii a dispărut: Cetatea sau Statul ca realizarea a eticului, democrația ca expresie a conflictelor directe dintre bărbații liberi și războinici nu mai aparțin prezentului, ci domeniului unei arheologii a culturii.

Ceea ce caracterizează așa-numita noastră epocă „post-modernă”, „post-istorică” sau „post-industrială” este chiar sfârșitul mass-mediei de opinie, a unei mass-media câteodată în mod violent conflictuală, cu vederi agresive în beneficiul mass-mediei de „informare”⁵, a cărui personal editorial devenit interschimbabil propune un consens, dezbateri false și conflicte false încă limitate în cadrul *Politically correct*. Desigur, propria sa punere în scenă de către putere nu este ceva nou în sine, așa cum presupune Debord. A fost chiar una dintre trăsăturile care au desemnat-o ca fiind putere în fața popoului, uneori sub forma unor spectacole alegorice sau simbolice pentru a-și asigura sau reitera

legitimitatea sau virtuțile transcendente, iar din acest punct de vedere puterile totalitare ale secolului XX nu au inovat, ci au actualizat spectacolul cu noi mijloace tehnice pentru noii beneficiari. Fără a aduce atingere nimănui, nu a existat nicio chestiune de democrație în mass media, cu atât mai puțin o democrație parlamentară a maselor. În ceea ce privește tragedia greacă, ea a fost în mod explicit, în cuvintele lui Aristotel, un mijloc de *catharsis*, amintind poporului cetățean care sunt legile și constrângerile morale ale virtuților pe care exercitarea de zi cu zi a guvernării le calcă în picioare în mod constant. Dar, spre deosebire de performanțele puterilor antedemocratice, prezentul nostru, și am spus acest lucru destul de des, este în ordinea simulacrului întrucât politica a fost copleșită de dominația absolută a sferei politico-economice ai cărei stăpâni nu sunt niciodată investiți de nicio legitimitate democratică: cu alte cuvinte, ei nu sunt aleși de popor, nu sunt produși ai unor proceduri democratice. Noi nu votăm pentru președinții din Exxon, Pierpont, Goldman Sachs, Deutsche Bank, Chrysler sau Renault-Nissan. Cu toate acestea, diferitele tipuri de guverne moderne se bazează pe democrația maselor înțeleasă ca extinderea participării a unui număr cât mai mare la decizia politică prin intermediul reprezentanților aleși prin vot universal. Această democrație a maselor tinde să se răspândească treptat, pe măsură ce statul cu înclinații mereu totalizatoare inte-

grează în sfera politică (prin urmare, în sfera sa) straturile sociale care odată au fost excluse: după sfârșitul sufragiului cenșitar, toți bărbații adulți, apoi toate femeile adulte, mai apoi, odată cu reculul vârstei majoratului, a nivelelor de adolescenți, iar în cele din urmă, sub presiunea exercitată de deschiderea frontierelor economice și a formelor parafederale în Europa de Vest, față de diferențele minorității străine (pentru moment redusă la alegerile municipale din cadrul Uniunii Europene).

O genealogie a postmodernității în presa informării maselor

Aceasta este realitatea banală a lucrurilor de la care trebuie să pornim dacă dorim să gândim această situație fără precedent în istoria omenirii: negarea democrației reale (și non-verbale) în condițiile planetarizării informațiilor care acoperă toate activitățile umane: politica, sportul, artele, gătitul, știința, cultura și (cum să-l uităm?) sexul omniprezent în mass-media. Această planetarizare ne invită în fiecare zi să urmărim actualitatea umană (și acum, cea animală) peste tot, atât de mult încât suntem cufundați într-un fel de ubicuitate multidimensională, unde capacitatea de discernământ o ia pe căi greșite⁶. Cel mai îndepărtat trib amazonian a avut deja ora sa de faimă televizată care, spre deosebire de efectul căutat de autorii filmului (de a-l proteja), l-a condamnat să

dispară într-un timp scurt, întrucât căutătorii de aur și pietre prețioase și turiștii l-au mitridatizat. Și abia atunci sufletele bune, apărătoare ale drepturilor omului, antropologi și alți ONG-iști vor da atenție situației lor triste. Totul este bun pentru spectacol și fiecare individ știe că își poate avea cele cincisprezece minute de glorie televizată, în conformitate cu definiția celebrului Andy Warhol dată postmodernității noastre. Da, cincisprezece minute de faimă, timpul pentru a-și arăta figura în fața camerelor de filmat în timpul unui oricare joc televizat, o telerealitate, timpul pentru a-și povesti fanteziile sale sexuale în cadrul unui *talk show*. Ceea ce reiese din această descriere arată în mod clar că informația nu mai regăsește nicio experiență directă a oamenilor concreți din anumite locuri precise care își văd de viața lor și că, indiferent de această experiență, aceasta a fost cea a unei majorități banale, mohorâte, sinistre, condamnate la o muncă repetitivă, la urâtenie, meschinărie, oboseală, șomaj, anxietăți, sărăcie, mizerie fizică și spirituală, disperare.

Cum s-a întâmplat acest lucru? Poate că trebuie să reconstruim cu mai multă acuratețe genealogia acestei mutații astfel încât să profităm de momentul în care sunt inaugurate timpurile moderne sau, în cuvintele lui Gianni Vattimo, de momentul inaugural al modernității târziu pregătite și îndelung așteptate chiar de modernitatea însăși. Dacă a existat o mutație, aceasta a fost, în primul rând, în domeniul politicii chiar de

ea elaborată. Deci, noi trebuie să recucerim ceea ce s-a întâmplat cu politica în ultimul secol, cel care marchează nașterea și extinderea fără precedent a sistemelor de informare în masă, pe care Occidentul le numește „propagandă” atunci când e vorba de focul lumii comuniste, ca și cum el însuși a fost străin față de această activitate, ca și cum el a fost nevinovat! A înțelege acest fenomen presupune urmărirea genezei.

Am putea aborda descrierea acesteia concentrându-ne pe descoperirea legilor care guvernează propagarea undelor electromagnetice și dezvoltarea instrumentelor de comunicare pe care le induc (radio, televiziune). O nouă dovadă că cel care conduce lumea este capitalul tehnologic. Am putea merge mai departe subliniind modul în care cercetarea informatică, pe de o parte, și miniaturizarea sistemelor de transmisie, pe de altă parte, au deschis drumul spre ceea ce noii profeti ai „comunicării democratice” o numesc *Multimedia Highway*. În cele din urmă, ar trebui să subliniem faptul că aici este vorba despre o imensă industrie la nivel mondial ce implică investiții uriașe unde se îmbină dezvoltarea științifică și cea tehnică, aplicațiile sale civile și cele militare, deschiderea de noi piețe prin crearea unor nevoi noi și influența publicității. Pe scurt, aceasta este noua dinamică, cea care în ultimii cincizeci de ani a condus simultan la extinderea fără precedent a spațiilor unde este etalată marfa.

Totuși, devenim orbi față de rezultatele incredibile ale progresului

tehnic dacă uităm sursa acestuia care, ca o posibilitate, s-a pregătit bine înainte de revoluția electronică și de telematică chiar în esența tehnologiei, în inima calculului matematic ce a devenit singura grilă de lectură a „hărții naturii”, potrivit lui Descartes, care, pornind de la negânditul cartezian și leibnizian, treptat, va implementa o nouă organizare a socialului și a politicii. De asemenea, mutația politicii la care suntem atât martori cât și actori nu datează chiar de ieri, aceasta a fost pregătită pe tot parcursul secolului trecut, în conjunctura provenită din două surse: cea a revoluției tehnico-științifice și cea a democrației maselor. În această combinație de coapartenență s-a desfășurat, simultan, epoca mass-mediei de la nivel mondial și sfârșitul democrației în democrația maselor pe care o avem ca sarcină de gândire.

În secolul al XIX-lea, liberalismul a înțeles politica drept apajul rezervat numai claselor conducătoare, de unde au fost excluse problemele economice lăsate la discreția antreprenorilor (deși Benjamin Constant vedea după 1814 venirea erei comerțului ca pe o eră a păcii! Ce intuiție!!!). Desigur, această autonomie variază de la o țară la alta, și dacă Anglia a fost cu siguranță prima națiune care a îngenuncheat politica în fața rațiunii economice, acest lucru nu a însemnat că politicul nu și-a avut partea sa de autonomie. În Franța napoleoniană, țară extrem de politică, am găsit economia pe deplin supusă imperativelor imperiale ale

cuceririi politicii și astfel a războiului, ceea ce gânditorii prusaci Clausewitz și Hegel știau frumos teoretiza. Toate acestea s-au realizat prin dezvoltarea mijloacelor de producție și prin transformarea în detaliu a raporturilor în timpul în care capitalismul întreprinse o revoluție spirituală și socială, proletarizare și o urbanizare sincronizate care au concentrat oamenii în masă, astfel încât sarcinile divizate și repetate la infinit ale producției industriale au fost îndeplinite conform raționalității calculului matematic aplicat producției tehnice. Sarcini simple la început, care vor deveni de ce în ce mai complexe pe măsură ce inovațiile tehnice au produs mașini și obiecte unde au intervenit proceduri de fabricație care implică multiple cunoștințe tehnice, care necesită, prin urmare, lucrători din ce în ce mai calificați, capabili să citească, să numere și să efectueze operații care necesită un control foarte precis al mai multor acțiuni simultane.

Nu este întâmplător faptul că, în secolul al XIX-lea, avangarda mișcării forței muncitorești se regăsește în rândul tipografilor, printre cei care nu numai că erau capabili să citească și să scrie, dar care aveau acces simultan la cunoaștere, atât la texte științifice populare cât și la literatura socială, veniți cel mai adesea din rândul claselor conducătoare îngrijorate de starea de mizerie a muncitorimii. Acești lucrători au fondat primele sindicate care au avut, de asemenea, vocația de a-i apăra de

exploatarea angajatorilor și au avut forța mobilizatoare pentru a solicita statului asumarea responsabilității de a-i învăța să citească și să scrie, responsabilitate înscrisă în tradiția educației populare deja promovată de Iluminism la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Acestea s-au întâmplat în numele dorinței de a oferi tuturor oamenilor muncii înalta cultură – cea încă inocentă a istoriei moderne și care lega progresul cunoștințelor științifice și tehnice de progresul moral –, ca muncitorii să poată formula în mod legitim cerința de a participa deplin la viața politică prin votul universal.

Treptat, pe măsură ce munca salariată urbană a capitalismului liberal sau de stat a devenit activitatea majorității oamenilor, aceasta a creat un nucleu al bărbaților din comunitățile rurale într-o masă de oameni aruncați pe piața forței de muncă industriale, pe de-o parte, și, pe de altă parte, l-a încorporat în noile entități care nu făceau parte din sfera politică, ci din cea economică: a întreprinderilor industriale și, mai târziu, a sistemului de consum. Deși erau actori economici integrați în totalitate în domeniul economic, muncitorii din industrie și lucrătorii agricoli s-au trezit deposedați de vot prin votul cenșitar. De asemenea, aceștia nu aveau acces la cetățenia politică deplină. A-i face cetățeni cu drepturi depline, adică actori politici cu drepturi depline, este ceea ce ofereau primele sindicate.

Odată cu dezvoltarea generală a industriei, două fenomene s-au unit,

prin urmare, deși marcate de un decalaj temporal: pe de o parte, aplicarea tehnologiei sub forma unor procedee tehnologice din ce în ce mai complexe și multiplicarea obiectelor-marfă ca nevoie ce alimentează o necesitate în mod constant reactualizată și sursa unei lupte constante împotriva tendinței de diminuare a ratei profitului; în al doilea rând, extinderea politică a statului-națiune ca o nouă întrupare colectivă, nou bun comun sau comutarea subiectivității unei populații în limba sa (sau mai degrabă într-o limbă unificată ca devenită a poporului-națiune).

Astfel, în Europa de Vest și Statele Unite, într-un timp relativ scurt, după trei sferturi de secol s-a instalat o societate a angajaților construită, pe de-o parte, de producători-consumatori și, pe de altă parte, de un popor căruia i se cerea să fie cetățeni capabili de a-și sacrifica viața pentru această stat-națiune care le-a oferit un loc de muncă și, încetul cu încetul, prin lupte politice uneori sângeroase, o anumită stare de bine. Aceasta este, mi se pare, fundația dublă a democrației maseilor: atât intrarea clasei muncitoare și a țărănimii mici în sfera politică, cât și integrarea întregului social în procesul total de producție și consum. Această fundație dublă se împlinește în întregime în Occident în timpul primului război mondial⁷, când cele trei națiuni (Marea Britanie, Franța și Imperiul german) ale căror oameni erau cei mai educați, *Gebildet* pentru a utiliza termenul german mai precis, s-au confruntat realizând un sacri-

ficiu fără precedent, cu o furie în care Ernst Jünger a văzut sfârșitul Europei clasice (aceea a războinicului) și triumful timpurilor moderne, cele ale soldatului și lucrătorului ca *Gestalt* al *Totalmobilisierung*⁸. Realizarea unei epoci în care joncțiunea industriei, a salariatului și a cetățeniei-soldățești se pune în practică sub figura-formă a muncitorului (*Der Arbeiter*)⁹. Statul-națiune pare să fi atins apogeul puterii sale, încorporând în sfera sa toate comunitățile din spațiul său de suveranitate care anterior erau încă rămase la marginile sale¹⁰. Am putea, de asemenea, completa analiza subliniind faptul că la Foucault, mai precis în *Surveiller et punir*, observăm că politica internă nu reușește să integreze în statul-națiune masele de oameni care anterior fuseseră excluse din politica statului. Pentru a face acest lucru, era necesar ca statul totalizant să meargă mai departe, pentru a vorbi în termeni hegelieni, spre rolul fundamental al sacrificiului vieții, ca fiind cea mai înaltă stare de conștiință a cetățenilor-politici în identificarea acestora cu patria-mamă. Aceasta este ceea ce face primul război mondial în Franța, Anglia și Germania; acest lucru este ceea ce se produce, în parte, în Imperiul Rus multicultural printr-o revoluție cu fundamente politice fără precedent.

Or, în timp ce statul realiza integrarea socială cu mijloacele instituționale ale controlului polițienesc, juridic, medical și scolastic, încă permitea să fie lăsați în afara

deplinei cetățenii politice o mulțime de bărbați și femei. Informarea politică se manifesta sub forma unei prese de opinie între doi actori reduși ca număr: cei din camerele de aleși și cei care în cercurile de cultivați erau numiți „spațiu public”. Este concepția liberalismul secolului al XIX-lea, în care, sub egida Iluminismului, unii presupun că adevărul izvorăște din dezbatere și, prin urmare, dintr-un compromis. Dar, de partea muncitorilor se produce nașterea presei lor de opinie, unde se dezbate, se exprimă, devin explicite propriile lor interese, tacticile lor, strategiile lor în lupta de clasă. Or, mobilizarea masivă a oamenilor în favoarea intereselor puterii (atât politică, dar și economică) a statului-națiune implică faptul că acești oameni sunt de acord să sacrifice într-o zi chiar și propria viață pentru acest stat. Acest lucru impunea ca puterea să fie investită cu legitimitate deplină, transcendentă sau imanentă, pentru a fi în măsură de a formula o astfel de cerință, cea mai mare, cea mai înaltă spiritual, fără a fi dezmințită de dezertare. Acest lucru nu se poate realiza decât în cazul în care majoritatea își găsește, într-un fel sau altul, locul său în națiune; nu ca o unitate a unei entități etnice, religioase sau economice, ci ca un membru al unei comunități politice totale. Totuși, acest lucru pare insuficient pentru a mobiliza, fiind încă necesară crearea unor reprezentări în conștiință (*Forstellungen*) care să pregătească oamenii să accepte acest sacrificiu,

fără a compromite nici transcendența istorică a statului și nici ordinea internă „naturală” pe care pretinde a fi întemeiată, astfel încât integrarea în sfera politică este dublată, de asemenea, de partea sa de sacrificiu¹¹. Însă, interesele economice se opun uneori voinței statului sau cel puțin doresc să influențeze într-un mod care nu este întotdeauna cel care promovează puterea politică ca atare, iar reversul este, de asemenea, valabil. Dacă tot mai mulți oameni au drept de vot, adică puterea teoretică și practică de a decide prin intermediul reprezentanților lor cu privire la orientarea politicii (în termeni schmittieni: aceștia dețin, prin urmare, puterea de a determina cine este inamicul și, prin urmare, cine este prietenul), atunci puterea votului universal a devenit o amenințare reală pentru clasele dominante, care rămân la fel, după cum se arată în numeroase studii istorice asupra permanenței elitelor (de exemplu, în Franța, de la Restaurare și până la începutul secolului XXI, și chiar de mai mult timp în Marea Britanie).

Acest paradox între integrarea masivă a oamenilor în viitorul economic general și integrarea lor în puterea politică de stat a fost analizat în timpul Revoluției Franceze de către un gânditor conservator ca Joseph de Maistre. Momentul în care ia naștere presa așa numită „de informare” – care va înlocui încet presa de opinie – marchează începutul integrării generale a salariatului în jocurile politice ale statului-națiune. Această integrare se reali-

zează prin generalizarea serviciului militar (unde, în principiu, toate clasele sunt reunite pentru apărarea patriei), prin generalizarea învățământului primar (unde se impune saga eroică a națiunii-Patrie) și prin accesul la votul universal. Într-adevăr, contrastul dintre presa de opinie de dreapta și cea de stânga lasă față în față două grupuri sociale antagonice și în cele din urmă dă clasei muncitoare noi arme, anume propria presă. Balzac, în *Grandeur et misere des courtisanes*, descrie în primul rând apariția ziarelor de informare, de scandal și de fapt divers (tabloidul contemporan) și pivotul său, figura unui jurnalist salariat și interschimbabil a cărui sarcină este de a manevra opinia în direcția dorită de către proprietarii de presă. Dacă Hegel a fost capabil să scrie că lectura matinală a ziarului de dimineață este boala omului modern – dar în timpul său acest lucru nu era decât o boală a copilăriei –, ce se poate spune despre prezent, despre televiziunea sa și despre „telefoanele inteligente” globalizate? Aceasta nu este o boală, ci o pandemie foarte gravă, care include popoare întregi fascinate în fața ecranului cu o mie de iluzii.

Mass-media de știri a fost o creație a claselor dominante, cu scopul de a oferi tuturor oamenilor dintr-o țară suverană reprezentări standardizate sub formă de reportaj și interviu ce se presupune că sunt „obiective”, realizate de un jurnalist care ar trebui să reprezinte această entitate abstractă a „opinie publice”, adică un popor unit, un popor a căror

opinii nu sunt supuse intereselor politice și economice singulare și divergente, chiar antagonice. Aceasta este aceeași presă care înainte de 1914 pregătea entuziasmul războinic al opiniei publice franceze, engleze și germane pentru realizarea fără prea mult tam-tam, cel puțin în primii doi ani, a marilor dansuri macabre din 1914-1918.

Țările în care s-au dezvoltat simultan democrația politică a masei și mașinile de producere-consum în masă au creat simultan marea mass-media cu tiraje uriașe și cu un rol din ce în ce mai important atribuit reclamelor ca sursă de profit. Astfel, a apărut figura jurnalistului modern, prezentat ca luceafăr al omului care spune adevărul în același timp în care are loc evenimentul: figură care a fost ilustrată cu prisosință în romanele polițiste și în cinemaul negru american – imaginea unui erou al timpurilor moderne în lupta împotriva forțelor întunecate ale minciunii. S-a născut astfel o nouă versiune a luptei binelui împotriva răului. Dar, dacă ne uităm mai atent, este vorba aici despre ceva care ar putea fi caracterizat ca fiind realismul capitalist, care, la fel ca realismul socialist, are prea puțin de-a face cu realitatea comportamentului efectiv din centrul intereselor financiare. În Statele Unite, a fost nevoie de lovitura de tunet a lui Orson Wells, cu *Citizen Kane*, pentru a vedea geniul creator care se apropie de modul în care marea presă funcționează și de rolul esențial jucat de bani și de teamă în

formarea informației politice și sociale și în manipularea opiniilor cetățenilor. Dar modelul lui Kane nu este nimeni altul decât magnatul presei Hearts, cel care a pus în joc toată puterea sa financiară pentru a împiedica alegerea scriitorului socialist (Upton Sinclair) ca guvernator al Californiei, în 1936. Să nu uităm marea presă americană, *Washington Post* și *New York Times*, care a sprijinit campania maccarthystă de epurare a simpatizanților comuniști prin mijloace cinematografice, literare și universitare nord americane. Exemplele sunt numeroase și pot fi multiplicare la infinit, de exemplu, prin observarea rolului presei (toată presa, de la oamenii tabloidelor până la presupusele reviste politice serioase) în campania prezidențială franceză din 2017 și în alegerile fără contestație ale d-lui Macron (fost ministru, dar fără să aparțină vreunui partid politic, venit ca o stea căzătoare din neant). Aceste manipulări sunt valoroase în politica externă: am amintit deja de armele de distrugere în masă din Irak concentrate în flaconul mic prezentat Adunării Generale a ONU de Colin Powell! Întâlnim întotdeauna aceleași acțiuni, aceleași jocuri mascate de un umanism ieftin, sub argumentul drepturilor omului care ascund, sub o formă moralizatoare, intervenția imperialistă sub pretextul de multe ori fals al protejării minorităților. De fapt, avem de-a face cu același și eternul refren: instrumentare cinică și manipulare, mereu aceleași false pretexte, cu aceeași bătaie de joc.

În cazul în care se poate lansa o ipoteză, ar fi necesar să sugerăm faptul că mass-media au reprezentat până la domnia televiziunii forma cea mai subtilă de propagandă pe care Jean-Christophe Ruffin (el însuși liberal) o numește *La Dictature liberale*.¹² Ciudată afirmație! Trăsătura caracteristică a acestei propagande este că nu îndepărtează din discursul public elementele nefavorabile imaginii unui sistem social, politic, economic pe care, de altfel, aceasta îl apără cu înverșunare. În aparență, obiectivitatea este păstrată, evenimentul (dar nu toate evenimentele) este adus în atenția unui public larg, care nu poate fi un martor direct. Dar evenimentul însuși, cel despre care nu avem nicio experiență existențială și al cărui subînțeles nu-l cunoaștem, este pur și simplu fără sens. Ceea ce contează este modul în care este prezentat, comentat, ilustrat, în care sunt alese cuvintele, forma propozițiilor, asocierea sau disocierea de alte evenimente conform procedurilor discursive care se joacă cu tot resortul dramaturgic al romanului sau cu emoțiile trezite de imaginile dintr-un film. Acesta este un dispozitiv de siguranță al retoricii discursului (pe care îl acceptăm pentru roman sau pentru filmul de ficțiune), care oferă evenimentului puterea sa semantică și, prin urmare, de interpretare. Cu alte cuvinte, sub masca informațiilor „obiective”, marea presă și televiziunea oferă, fără a-l explica vreodată, un sens care se joacă cu resorturile fricii, ale bunelor sentimente, ale emoțiilor imediate,

pe scurt cu sentimentalismul cel mai superficial și care transformă politica – cea care presupune conflict, *polemos*, și contestare, *diagnosis*, între opțiuni cu adevărat opuse și în mod clar stabilite – într-o saga sau într-un spectacol asemănător cu foiletoanele din literatura populară, cu eroii săi pozitivi și negativi și cu întorsăturile lor dramatice într-o narațiune care se aseamănă, de asemenea, cu sportul, cu *show-biz*-ul și cu defilările de modă. Și cu politica, mi-ați spune! Aceasta nu s-a schimbat, aceasta încă este făcută din jocurile de putere, din secrete, din cinism, și *last but not least*, din relațiile dintre entitățile umane ce se bazează pe relațiile cu dușmani reali sau potențiali unde războiul reprezintă mereu o prezență latentă, fără ca aceasta să fie și una imediată.

Pe de altă parte, presa din țările totalitare, presa de propagandă explicită prin excelență nu este decât o presă de opinie (ivită de multe ori dintr-o presă marginală) extinsă, după ce puterea a fost luată la scara unui stat sau imperiu. Presa din țările totalitare exprima fără falsitate *doxa* unei puteri, „adevărul” oficial și fără modificări de interpretare, pe scurt, singura versiune a Frumosului, Binelui și Adevărului – versiunea naivă (și uneori criminală) a unei puteri moștenitoare a unei versiuni populare și pervertite a Iluminismului, care a identificat întotdeauna mersul lumii cu logica categoriilor sale intelectuale într-o viziune transcendentă a istoriei ca „știință” a luptei rasiale sau de clasă. Or, paradox insondabil

al libertății umane și al experienței existențiale, această *doxa* a lăsat întotdeauna câmp deschis altor interpretări, altor voințe, altor reprezentări despre această devenire și despre sursa acesteia, chiar dacă acestea au fost violent suprimate, și mai mult chiar, acestea au rămas acolo, în conștiință, și mai strălucitoare, ca un jăratric mereu gata să se aprindă la cel mai mic semn de slăbiciune a puterii. Represiunea stabilită de autoritățile comuniste reflectă două lucruri: în primul rând o luptă veritabilă împotriva unui inamic extern și intern, care ar putea fi uneori reală, uneori instrumentată, iar de cealaltă parte slăbiciunea sa în acțiunea integratoare (ca orice putere tiranică ieșită din mișcări sociale violente sau din războaie) asupra unor conștiințe care nu au fost încă destul de determinate pentru a se identifica cu standardizarea statală și socială generală. Este de ajuns să constatăm cum toate identificările cu statul și/sau imperiul au fost spulberate atunci când puterea comunistă a demonstrat slăbiciune în a înțelege fragilitatea acestei integrări, cu excepția cazului în care fosta URSS a fost amenințată în existența sa chiar de hoardele teutonilor, când puterea a recurs la o referință mult mai veche decât Revoluția din Octombrie pentru a aduna în jurul său poporul: apărarea a luat totul de la pământul (*Zemlia*) Sfintei Rusii. În acest sens, ar fi foarte relevant să comparăm dezintegrarea din 1991 a URSS, din 1989 din România, cu permanența statului în Franța ocupată din 1940, unde

trecuseră aproape două secole de la înfrângerile din 1814 și din 1815, când statul francez redevenit monarhie se dovedește imuabil. Permanența statului a stârnit deja nedumire în rândul oponenților cei mai temuți ai lui Napoleon, Chateaubriand și Benjamin Constant. Prin urmare, este de înțeles modul în care sistemul democrației maselor parlamentare (trecutul Revoluției Franceze) a reprezentat cea mai puternică dinamică de aculturație și de integrare în unitatea politică și culturală (ca o entitate socială) în statul-națiune. Privit în acest fel, sistemul comunist, în sensul de modernitate care lucrează sub egida unei transcendențe (proletariatul ca Demiurg al istoriei pe care o conduce spre sfârșitul necesității), nu mai apare doar ca o versiune întârziată și bastardizată a filosofiei Luminilor, din moment ce Occidentul era, în ceea ce îl privește, deja supus autorității absolute a economicului eliberat de toate valorile morale, de toate limitele politice stabilite pentru extinderea sferei sale, cu alte cuvinte, supus puterii absolute a imanenței mărfii-obiect și, prin urmare, echivalentului său universal: banul.

Câteva aspecte ale postmodernității politice și culturale

Din această situație s-au născut o serie de paradoxuri. De exemplu, individualismul, susținut ca simbol al libertății, se traduce prin uniformizarea și masificarea fără precedent a

gusturilor, a stilurilor, a modei, a obiceiurilor, inclusiv sub forma așa-numitei pretense individualizării a *look*-ului. Astăzi, pretutindeni opiniile politice reamintite cu insistență de marea presă de informare nu sunt decât niște amintiri din cele mai vechi timpuri. De asemenea, din moment ce oamenii sunt supuși solicitărilor rețelelor globale de informare deținute de câteva multinaționale, singurul și unicul scop al presei este acela de a repune în scenă în diverse moduri profitul maxim și legitimizarea sa ca „stare naturală a societății moderne.” Noi profituri mereu reactualizate prin crearea unor noi nevoi ce fac viața celor mai mulți oameni să se desfășoare sub egida unor lipsuri permanente, care nu mai permit atingerea unei anumite deplinătăți a omului în casa sa pământescă, ci îi deschide calea confuză a rătăcirilor cu o poftă permanentă în sânul abundenței lucrurilor sau, ca într-un vis cu ochii deschiși, în lipsuri. Astfel, obsesia pentru obținerea de știri actualizate în mod constant pare să nu umple niciodată o anxietate fundamentală care cauzează această lipsă a libidoului atât de caracteristică oamenilor din megalopolisuri occidentale, ale căror locuitori sunt cei mai mari consumatori de „Prozac”.

Despre rețelele mondiale de televiziune nu este prea mult de spus întrucât suntem martori de peste un sfert de secol ai unei transformări totale a experienței existențiale a omului, și în special a omului occidental urbanizat. Odată cu accelerarea globalizării informației și a publicității, foarte repede, și din ce în ce mai repede, omul în hotarul său

pământesc a fost prins în plasa capcanei mortale a datoriei și a creditului (la scară individuală dar și cea a statelor), care-l conectează la bani și la venerarea obiectelor din producția industrială și la imaginile acestora. Raporturile pe care omul le avea deja stabilite altă dată cu lumea – adică, cu ceea ce rămâne din prezența naturii ca o minune a simplei sale prezențe¹³, sau ceea ce rămâne din alteritatea ca diferență majoră și totuși încă umană, chiar dacă a fost făcută din violență, sau ceea ce apare ca ceva neașteptat, inexplicabil în transmiterea unei prezențe a transcendentului – au fost reduse la o simplă experiență a bunurilor și a materiilor prime întrucât aceasta se deghizează ca fiind o luptă religioasă ca aceea a islamismului radical sau precum caritatea ONG-urilor. Același lucru este valabil și pentru experiența de muncă ce a pierdut această raportare la materie (sensul lui *techne*), care permitea omului să înțeleagă puterea sa demiurgică în faptul că oferea formă și funcție materiei. Acum, informatica nu îi oferă decât imagini virtuale. Toate relațiile noastre cu lumea sunt nu numai mediate de mass-media, ci modificate de imaginile care legitimează diferitele moduri de Îmbarcare sau Dispozitiv (*Gestell*), această nouă Sfânta Treime a modernității: Tehno-știința, Capitalul, Profitul. Mișcare pe care Gianni Vattimo a rezumat-o printr-o perfectă formulă sintetică: experiența existențială a omului se consumă în și prin „uzura ființei prin valoarea de schimb” sau, pentru a o spune într-o manieră mai simplă, atunci când bunăstarea epuizează ființa. Deci, nu

este întâmplător că Trilateralul insistă atât asupra controlului rețelelor de comunicații prin satelit deținute de către unele companii media occidentale puternice; nu este întâmplător că toate guvernele, democratice sau totalitare, cenzurează această posibilitate de informare mai liberă reprezentată de rețelele de pe internet; nu este întâmplător că sub forma degradată a unei reacții întârziate, de restaurare și în consecință derizorie, Europa, stimulată de eforturile groțești ale Franței, a încercat în 1992 să impună o excepție culturală în timpul negocierilor de la GATT, a căror rezultate slabe le vedem acum.

Acest fenomen de standardizare în multiplicarea aceluiași *ad libitum* oferit de tehnica triumfătoare este consubstanțial dezvoltării urbane de care, de la nașterea sa, presa de informare a fost legată și pe care a lăudat-o. Astăzi, în spațiul megalopolisului (există orașe, Cairo sau Mexico, mai populate decât România), model al unui habitat urban generalizat, rețelele de televiziune acoperă cu plasa lor invizibilă și atotputernică a undelor concentrările umane în care nu există nicio altă experiență de lume decât individualismul exacerb și cu o unitate familială explodată, mutilată, devenită martorul arhaic al vremurilor antice. Metropolă se prezintă deci ca o juxtapunere a oamenilor atomizați ce formează împreună o masă de indivizi identici consolidați în ultimii treizeci de ani de teoria genului, unde bărbat sau femeie este același lucru, unde fiecare, crezând că trăiește un destin personal, nu face

decât să urmeze traseele prestabilite pentru un timp îndelungat ce vizează munca și șomajul, valoarea de schimb și profitul, care să mențină în mod continuu polii bogăției și pe cei ai sărăciei.

Epoca noastră este marcată, printre alte fenomene incredibile, de dispariția țăranimii ca o cultură și nu ca o activitate productivă industrială, adică de sfârșitul ultimei activități umane unde experiența de muncă făcea parte din sacralizarea obiectului de producție, pământul, cu multe ritualuri care nu au fost asociate cu fertilitatea acestuia. Aceasta extincție a însemnat identificare agriculturii cu industria, iar spațiile cele mai puțin fertile sau mai puțin accesibile au fost transformate de mercantilismul turistic într-un spectacol al mărfurilor. Mai mult, nu mai există niciun spațiu, niciun grup uman care să nu fie astăzi, într-un fel sau altul, supus legilor mărfurilor și ale profitului.

Suntem atât martori, cât și actori ai unei veritabile mutații antropologice a omului¹⁴ unde fiecare „ființă” (*das Seiend*)¹⁵ non-occidentală trebuie să respecte locul și rolul atribuit de occidentalizarea mondială care, după ce a cucerit totul, secretă din ea însăși Ființa în întregime în încarnările sale imediate subsumate în mărfuri. Mutația antropologică se manifestă în diferite forme metise și sincretice între ceea ce este încă extras din arhaic și marșul irepresibil al modernității întârziate, noul *Physis*, marfa, în *hybris-ul* logicii productive. În spatele acestei occidentalizări, înțelegă și exprimată, în general, ca o pozitivare a lumii, se

situează respingerea în iraționalism a tot ceea ce nu se încadrează în această logică a producției de moment, dar care, în cele din urmă, nu este altceva decât punerea în rezervă a posibilelor producțiilor fără sfârșit. Dar această obiectivare permanentă în curs de desfășurare n-are niciun alt nume decât cel al nihilismului.

În această dinamică a modernității întârziate, informarea maselor, presa și mai mult mass-media audiovizuală nu sunt decât instrumente ale operațiunilor și ilustrări ale acestui nihilism pe care îl ascund sub repetarea perpetuă a pozitivării tuturor ființelor-marfă ca adevăr, adică ca o versiune nouă a Frumosului și a Binelui. Or, un Adevăr este cu atât mai efemer cu cât sistemul de profit solicită reînnoirea constantă a obiectelor pentru a menține dorința în câmpul psihologic (libidoul) și lipsa din destinul historical din Dispozitivul-îmbarcare (*Ge-stell*), să spunem și din *socius*. Acesta este motivul pentru care discursul politic al puterii nu a fost niciodată atât de mult ascuns în spatele pacifismului vocabularului economic, a legilor sale presupuse ca fiind științifice și insurmontabile (neoliberalismul) și presupusa etică a societății de consum. În spatele moralismului drepturilor omului stă uitarea politicii cu odele sale față de democrația reprezentativă a maselor și libertatea mass-mediei; în spatele unui umanism abstract uituc al omului real în căile și manierele sale, în tulburarea sa, în neliniștile sale, în temerile sale, vedem umanitatea fiind înlocuită cu politica, fapt ce ascunde un război economic cât mai feroce¹⁶. Toate

acestea sunt realizate de către mass-media care muncește din greu să ne facă să credem acum că bunăstarea, *physis-ul* ca sumă a mărfurilor, a luat numele Ființei¹⁷.

În răspunsul său, *Zur Seinsfrage*, pe care Heidegger l-a oferit textului lui Ernst Jünger, *Über die Linie*, acesta scria următoarele rânduri: „Denn es gehört zum Wesen des Willens zur Macht, das Wirkliche, das er be-mächtigt, nicht in der

Wirklichkeit erscheinen zu lassen, als welche er selber vest”¹⁸.

Înțelegem acum de ce în prezentul nostru a vorbi despre democrația reală a maselor, despre o democrație unde oamenii ar lua în grijă viitorul lor cu un minim de cunoaștere a cauzelor este o poveste, o ideologie sau mai bine zis este masca seducătoare sau plină de grimase a esenței modernității: nihilismul.

Note

- ¹ Este interesant faptul că grecii atribuie cuvântului *εργον* doar un anumit sens: o acțiune de a face ceva; la fel era și la Homer, unde, de exemplu, era vorba despre lucrarea pământului, și în dialectul ionian, unde *εργον* se opune lui *λογος*. Ne putem imagina deja toate comentariile pe care le-am putea dezvolta pe această temă!
- ² Rețineți că în timpul Revoluției deviza, inclusiv cea a iacobinilor, a fost: „Republica unică și indivizibilă”, lotul democrat fiind absent. Ca și în expresia iconică a Republicii, „Libertate, egalitate, fraternitate”, nu se amintește nimic despre democrație!!!
- ³ Cf. Howard Zinn, *A People History of America*, Harper's Perennial, New-York, 1995.
- ⁴ Cf. Michael Cimino, *Heaven's Gate*, un film minunat despre războiul civil dintre anii 1889 și 1893, în Johnston County în Wyoming, între latifundiari cu ferme specializate în creșterea bovinelor și miile de noi imigranți, în principal din Imperiul rus și din Germania, cărora serviciul

- de migrare le promisese terenuri pe care nu le-au mai primit niciodată.
- ⁵ În Franța și în Italia se poate observa reducerea ziarelor comuniste sau de extremă dreaptă, cum ar fi *L'Humanitate* și *L'Unita*, *Rivarol* sau *Present*, la simple fișe informative care nu supraviețuiesc, spre deosebire de presa de extremă stânga, decât din subvențiile guvernamentale.
- ⁶ Exemplu: cu cât există mai multe canale care se ocupă de protecția animalelor sălbatice în rezervațiile din Africa sau din Asia, cu atât mai mult dispariția speciilor se accelerează!
- ⁷ Tocmai cu ocazia Primului război mondial, în reduta moldovenească, pentru a mobiliza trupele, regele Ferdinand al României promite o reformă agrară și votul universal.
- ⁸ Ernst Jünger, *In Stahlgewittern*, 1920.
- ⁹ Ernst Jünger, *Der Arbeiter*, 1931.
- ¹⁰ Integrarea este în mod evident ceea ce lipsește Austro-Ungariei și țărilor succesoare ale Europei Centrale și

- de Est, care au fost născute din propria cenușă.
- ¹¹ Acesta se găsește pe monumentele decedaților din Primul Război Mondial care nu mai sunt mausolee memoriale ale unei anumite bătălii, unde sunt înregistrate numele șefilor de armată (Arcul de Triumf din Paris, de exemplu), dar și pe pietrele de căpățîi și monumentele de piatră la picioarele cărora sunt înscrise numele tuturor soldaților, în ordine alfabetică, indiferent de rangul sau de clasa socială. Toți egali în moartea pentru Patrie.
- ¹² Jean-Cristophe Rufin, *La Dictature libérale*, éd. Jean-Claude Lattès, Paris, 1994.
- ¹³ Această mutație o percepem cu acuitate atunci când ascultăm ceea ce rămâne încă din cuvintele adevărate ale aborigenilor din Australia atunci când aceștia spun: „Pământul nu aparține omului, omul este cel care aparține pământului”. Am găsit aici ceea ce Remo Guidieri raporta în cartea sa despre *L'Abondance des pauvres*: cu primitivii noi am avut de-a face o dată cu „presocraticii tropicali”.
- ¹⁴ Philippe Forget și Gilles Polycarpe, *L'Homme machinal. Technique et progrès : anatomie d'une trahison*, Paris, 1990.
- ¹⁵ „*Das Seiend*”, o entitate într-adevăr percepută, cf., M. Heidegger, *Einführung in die Metaphysik*, Max Niemeyer, p. 42. Faptul acestei prezențe se spune „*die Seiendheit*”.
- ¹⁶ Ceea ce Gilles Lipovetsky descrie frumos ca „Nunta dintre etică și afaceri”, în *Le Crépuscule du devoir. L'éthique indolore des nouveaux temps démocratiques*. Gallimard, Paris 1992.
- ¹⁷ La Marx apare formulat astfel: lumea este suma mărfurilor produse în lume!
- ¹⁸ „Căci aceasta aparține esenței voinței puterii de a nu lăsa realitatea pe care aceasta își stabilește puterea să apară în această realitate când este ea însăși esențială”. În M. Heidegger, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1956. Pentru versiunea franceză, a se vedea " Contribuții cu privire la Ființă”, în *Question I*, Paris, 1968 (în traducerea lui Gérard Granel).

Bibliografie

- FORGET, Philippe; Gilles Polycarpe, *L'Homme machinal. Technique et progrès: anatomie d'une trahison*, Syros-Alternatives, Paris, 1990.
- HEIDEGGER, Martin, *Einführung in die Metaphysik*, Max Niemeyer, Tübingen, 1966.
- HEIDEGGER, Martin, *Zur Seinsfrage*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1956.
- JÜNGER, Ernst, *Der Arbeiter*, 1931.
- JÜNGER, Ernst, *In Stahlgewittern*, 1920.
- LIPOVETSKY, Gilles, *Le Crépuscule du devoir. L'éthique indolore des nouveaux temps démocratiques*. Gallimard, Paris 1992.
- RUFIN, Jean-Cristophe, *La Dictature libérale*, Éd. Jean-Claude Lattès, Paris, 1994.
- ZINN, Howard, *A People History of America*, Harper's Perennial, New-York, 1995.